

**ОХОНГАРОН ТУМАНИДА ХАЛҚАРО ТУРИЗМНИ
ТАШКИЛЛАШТИРИШ ВА УНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИМКОНИЯТЛАРИ**

*Xujamberdiyev T. Ipak Yo'li Innovatsiyalar
Universiteti katta o'qituvchisi
Soliqulova M.B. IYIU 1-bosqich talabasi,
Email.Xujamberdiyev Tulkin@mail.com.*

Аннотация: Мазкур мақолада мамлакатимизнинг халқаро ташкилотлар ва хорижий давлатлар билан туризм соҳасида алоқалар урнатиши ва ривожлантириши, мамлакатимизга туристлар оқимининг кириб келишини кўпайтириш, туристларга хизмат кўрсатиш сифати ва маданиятини ошириш, туристлар хавфсизлигини таъминлаш, туристик индустрияни ташкил этиш ва ривожлантириш ҳамдасоҳа бўйича кадрлар таёрлаш билан боғлиқ муносабатлар тартибга солувчи ҳуқуқий иқтисодий база ёритилган. Бундан ташқари Оҳогарон туманида халқаро туризмни ривожлантириш имкониятларига доир ҳулоса ва таклифлар ишлаб чиқилган.

Калитли сўзлар: Тадбиркорлик, халқаро туризм, саёҳат ва тарихий-маданий марказлар, мулкӣ муносабатлар.

Abstract: This article deals with the establishment and development of relations in the field of tourism with international organizations and foreign countries, increasing the flow of tourists to our country, improving the quality and culture of service to tourists, ensuring the safety of tourists, organizing and developing the tourism industry, and training personnel in this field. The regulatory legal and economic base is highlighted. In addition, conclusions and suggestions on the possibilities of international tourism development in Okhongaron district have been developed.

Key words: Entrepreneurship, international tourism, travel and historical-cultural centers, property relations.

Бугунги кунда Ўзбекистон иқтисодиёти жаҳон иқтисодиёти билан чамбарчас боғлиқ бўлиб бормоқда. Шу сингари, жаҳон иқтисодиёти ривожланишини бугунги кунда хизмат кўрсатиш соҳаси белгилаб бермоқда. Бу ўзгаришларни ҳисобга олган ҳолда республикамиз иқтисодиётнинг барча тармоқларида кичик бизнес ва тадбиркорликка кенг йўл очиб берилмоқда. Сўнги йилларда республикамизда иқтисодий ўсишни таъминлаш, янги иш ўринларини ташкил қилиш, бандлик муаммосини ҳал этиш, аҳолининг даромадлари ва фаровонлигини оширишда тобора муҳим ўрин тутаётган кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни жадал ривожлантириш, рағбатлантириш ва қўллаб-қувватлашга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотлар қаторида туризм ва уни ривожлантириш бўйича бир қанча ишлар амалга оширилиши тўғрисида дастурий режалар тузилган. Бозор иқтисодиёти шароитида кучли рақобат юзага келаётгани туристик фаолиятда илгортехнологияларни қўллашни тақоза этмоқда. Мамлакатимиз туризмни ривожлантириш орқали туристик фаолиятни яхшилаш ва ички бозорда рақобатни кучайтириш, ўзаро ҳамкорликни йўлга қўйиш замон талаби бўлиб қолмоқда.

Бозор иқтисодиёти шароитида ва бозор муносабатлари ривожланиши натижасида Ўзбекистонда туризм соҳасини ривожлантириш учун қулай шарт-шароитлар юзага келаётганлиги, туризмнинг республика иқтисодиётига янада интеграцияланиши мамлакат иқтисодиётида муҳим аҳамият касб этмоқда. Жаҳон иқтисодиёти тажрибасидан маълумки, туризм соҳаси мамлакат хазинаси учун зарур бўлган валюта тушумини таъминлаш, янги иш жойларини вужудга келтириш ва шу билан биргаликда аҳолининг турмуш даражасини кўтариш учун хизмат қилади. Республикамиз халқаро туризм соҳасидаги имкониятларининг катталиги билан қўшни мамлакатлардан тубдан фарқ қилади. Ўзбекистон нодир тарихий архитектура ёдгорликларига, ширин-шакар мевалар, хилма-хил таомлар, ажойиб миллий анъана, урф-одатга эга бўлган меҳмондўст халққаэга. Халқаро туризмни ривожлантиришда Ўзбекистонда мавжуд бўлган сиёсий барқарорлик ҳам муҳим ўрин тутди.

Инсониятнинг узок ўтмишидан далолат берувчи тарихий обидаларни томоша қилиш кишиларнинг ҳаёлан мозийга саёҳат қилишига, аждодларнинг бизга қолдирган бой маънавий меросини ўрганишга катта ёрдам беради. Жумладан, жаҳон миқёсида саёҳатга чиқувчиларнинг кўпчилиги дунёнинг турли мамлакатларидаги тарихий обидаларни кўриш мақсадида сафар қилишмоқда. Жаҳон Халқаро туризмида Италия, Франция, Хитой, Ҳиндистон, Миср каби давлатларга ташриф буюрувчи сайёҳлар инсоният томонидан яратилган тарихий, архитектура, қурилиш, бинокорлик ва бошқа қадамжоларни ҳайрат билан томоша қилишади ҳамда завқ олишади.

"Буюк Ипак йўли"да жойлашган тарихий ва маданий марказлар орасида Охонгарон тумани алоҳида аҳамиятга эга. Бухоро ва Самарқанд шаҳарлари каби Охонгарон тумани ҳам кўплаб сайёҳлар эътиборини тортган қадимий архитектура ёдгорликларига бой, тарихий жиҳатдан улкан аҳамиятга эга бўлган тумандир. Ўзининг бир нечта архитектура ёдгорликлари билан маълум ва машҳур бўлган Охонгарон тумани Ўрта Осиёнинг бошқа ҳар қандай тумандан кўра кўпроқ қадимий шарқ шаҳри қиёфасини сақлаб қолган. Охонгарон тумани Марказий Осиё меъморчилигининг минг йиллик тарихи ва асосий ривожланиш босқичларини ўзида акс эттирган чинакам йилномадир. Тумандаги ҳар бир

ёдгорлик ўз сукунатида узоқ ўтмиш сирларини сақлаб қолган. Бу ажойиб туманнинг ёши бир неча ўнлаб асрлар билан ўлчанади.

Оҳангарон тумани (1939-йилгача Қурама тумани) — Тошкент вилоятидаги туман. 1929-йил 29-сентябрда ташкил етилган. 1957-йилда Ўрта Чирчиқ ва Тошкент туманлари таркибига қўшилган. 1971-йил 31-августда қайта ташкил етилди. Шимолида Юқори Чирчиқ, Паркент, Бўстонлик туманлари, шарқдан Наманган вилояти, жанубидан Тожикистон Республикаси, жануби-ғарбдан Пискент тумани ва ғарбдан Ўрта Чирчиқ тумани билан чегарадош. Майдони 3,19 минг км². Аҳолиси 80 минг кишидан ортиқ. Оҳангарон туманида 1 шаҳар (Оҳангарон), 8 кишлоқ фуқаролари йиғини (Бирлик, Дўстлик, Озодлик, Сусам, Телов, Увак, Қорахитой, Қурама) бор. Маркази — Оҳангарон шаҳри. Оҳангарон туманида 53 умумий таълим мактаби (18,2 минг ўқувчи), кишлоқ хўжалиги ва иқтисодиёт касб-қунар коллежи (245 ўқувчи), 8 клуб, мусиқа мактаби, 28 кутубхона (333 минг китоб), 42 спорт майдонча-си, 3 ёдгорлик монументи мавжуд. Оҳангарон дарёси — Сирдарёнинг унги ирмоғи. Мугуллар келмасдан олдинги манбаларда Илок дарёси деб аталган. Дарё водийсида темирчилик ривожлангани учун дарёни Оҳангарон, яъни «Темирчилар дарёси» деб атаганлар. Қурама — Тошкент вилоятидаги тоғ ва кишлоқнинг номи. Қурама сузи ва қурамаларнинг келиб чиқиши масаласини профессор В. В. Решетов анча батафсил ёритиб берган. Қурама «аралаш — куралаш» деган суздир. В. В. Решетов бир канча лингвистик, тарихий далиллардан, ва хужжатларидан фойдаланади. Хужа Ахрорнинг тарихий хужжатларида (хижрий 860 й.) қурама деган жой номлари тилга олинади. Демак, қурама деган суз ва қурама халқи XV асрдаёқ, мавжуд бўлган. В. В. Решетов қурамалар Оҳангарон воҳасига келиб урнашган даврда таркиб топган, улар туркий, мугул ва боппка элатларнинг чатишиб кетишидан вужудга келган, XV — XVI асрларда эса қурамаларга сунгги марта кучманчи узбеклар, ундан кейин эса козоклар келиб қушилган, деган хулоса чиқаради. Оҳангарон воҳасидан бошқа ерларда ҳам қурамалар бўлган. В. В. Решетовнинг ёзишича, Тошкент билан Хужанд орасидаги халқлар Қурама деб аталган.

Илок (араб) илк ўрта асрлардан мўғуллар истилосигача бўлган даврда, маркази Тункет шаҳри (ҳозирги Олмаликнинг шимоли-шарқида жойлашган); 12-асрда марказий рол Нукет шаҳрига (замонавий Нурафшон худудида жойлашган) ўтганлиги ҳақида маълумотлар мавжуд. Узоқ ўтмишда Тошкент худудидан ўша давр учун муҳим бўлган халқаро йўллар, энг аввало "Буюк Ипак йўли" ўтган кенг ривожланган савдо алмашуви Оҳангарон тумани худудларининг ривожланишига имконият яратган. Оҳангарон тумани ҳақи равишда шараф манзили, самимият каъбаси ва машҳур кишилар тўпланадиган жой деб аташган. Қадимий Оҳангарон туманининг зийнати ва нодирлиги унинг бетакрор

архитектура ёдгорликларидадир. Даствлаб (VIII-XI асрлар) Илок алоҳида феодал мулки еди. 8-асрдан бошлаб Чоч билан яқинлашиш натижасида маҳаллий хоқонликнинг яққаланиши ва хоқимиятини сақлаб, алоҳида ҳуқуқларга эга бўлган ҳолда шу давлатга бўйсунди.

Бевосита ёки Чоч билан биргаликда ўзини ўзи бошқариш элементларига ега бўлган Илок йирик ўрта аср давлатлари: Турк хоқонлиги, Ғарбий Турк хоқонлиги, Араб халифалиги, Сомонийлар давлати (даствлаб Тоҳирийларга бўйсунган) ва Қорахонийлар таркибига кирган. Давлат. Қорахонийлар даврида хон хоқимлари егаллаган.

Илок Шарқда йирик кончилик жойи сифатида танилган. Унинг худудида қимматбаҳо металлар, темир, мис, кўрғошин, фируза ўзлаштирилди. Енг муҳими кумуш казиб олиш ва эритиш бўлиб, бу 9-10-асрларда унинг кенг тарқалган тангалар емитенти ролини таъминлади. Шу билан бирга, Илокда деҳқончилик ва чорвачиликни ўз ичига олган мураккаб иқтисодиёт мавжуд еди. 11-12-асрларда минтақа таназулга юз тутди. Мўғуллар истилоси (1220) ва кейинчалик асосан ўтроқ аҳолидан кўчманчига ўтиши ва ўзаро низолар минтақага қаттиқ зарба берди. Мўғуллардан кейинги даврда Илок номи ишлатилмайди, унинг худудида руда саноати деярли йўқолади ва минералогик билимлар йўқолади. Қатор асрлар давомида Тошкент, Туркистон ўлкаси шаҳарлари орасида етакчи мавқеини эгаллаб келган. Шаҳар ривожланишининг бу даври хунармандчилик, савдо-

сотик, қурилиш техникаси, фан, адабиёт, санъат тараққиёти билан ҳарактерланади.

Охонгарон тумани Тошкент вилоятининг маъмурий, иқтисодий марказларидан бири. Туманда қатор саноат корхоналари мавжуд. Зардузлик ва шойи тўқиш хунарлари Охонгарон туманини жаҳонга танитиб бормоқда. Моҳир маҳаллий усталар яратган буюмлар-бадий сўзаналар, аёллар кийимлари, турли шойи белбоғлар, зар дўппилар, республикамиздан узоқ-узоқларга ҳам машҳурдир. Охонгарон тумани жаҳоннинг қатор мамлакатларидан Ўзбекистонга келадиган сайёҳларнинг кўпини ўзига жалб қилади.

Ўзбекистонда кейинги йилларда ажойиб иншоотлар, маданий дам олиш масканлари, зиёратгоҳлар вужудга келди. Сўнгги йилларда республикамизда бокс, ўзбек миллий кураши, теннис бўйича жаҳон миқёсида улкан чемпионатлар ўтказилмоқда, бу тадбирлар эса кўпгина хорижий мамлакатлардан сайёҳлар келишига олиб келмоқда. Халқаро туризмни ривожлантиришда бу омилларни ҳам назардан четда қолдирмаслик лозим.

Кишилар саёҳат давомида бошқа минтақалар, давлатлар, шаҳарлар, тарихий обидалар, архитектура ёдгорликлари, гўзал табиати билан биргаликда шу жойда яшайдиган аҳолининг турмуш тарзини, урф-одат ва анъаналарини кўришни, яъни этнографик туризмни ҳам жуда исташади. Бинобарин, саёҳат инсон тафаккурини кенгайтириб, дунёни терананглашга бошқа халқларни билишга, ўрганишга хизмат қилади, сиёсий жиҳатдан кишиларни бир-бирига яқинлаштиради. Бу ўз навбатида, давлатлар ўртасидаги иқтисодий ҳамда маданий алоқаларни ривожлантиришда муҳим омилдир.

Сайёҳлар оқимини жиддий четлаб қўяётган омиллардан яна бири шуки, сайёҳлар Ўзбекистондаги энг машҳур ёдгорликлар ва бутун шаҳар қурилиш ансамбллари томоша қилиш учун келадилар. Аммо бу объектларнинг сайёҳларни қабул қилиш имконияти ниҳоятда пастдир. Бутун дунёда қўшма корхоналар тузиш, туристик комплексларни ҳамкорликда ишлаб чиқариш ва қуриш, ишлаб турган объектларни янгилаш мақсадларида бевосита хорижий инвестицияларни жалб этиш давлатнинг туризмни ривожлантириш сиёсатидаги энг муҳим йўналишлардан биридир. Хорижий инвестициялашни имтиёзли йўналишлари қаторига туризмнинг замонавий инфраструктурасни, шу жумладан, транспорт, телекоммуникация, ахборот хизматлари, тадбиркорлик инфраструктурасининг ташкил қилишлар ҳам киради. Буларсиз ҳақиқий бозор муносабатларига ўтиш ва халқаро инвестиция фаолиятни кенг ривожлантириш амалда мумкин эмас. Чет эллик инвесторнинг максимал даромад олишига интилиши ҳамда бу лойиҳани келгусида амалга ошириш учун қулай шарт - шароитлар, хорижий капитал иштирок этган ҳар қандай инвестиция жараёнининг асосий ҳаракатлантирувчи кучидир.

Туризм соҳасидаги инновацион жараёнлар ишлаб чиқариш, маҳсулот тақсимоти, уни айирбошлаш ва истеъмол қилиш элементларининг тизимий муносабатларини ўзида акс эттиради. Туризмнинг асосий мақсади сайёҳларнинг маънавий ва моддий эҳтиёжларини етарли даражада қондириш бўлганлиги боис, инновацион жараёнлар ҳам худди шу мақсад сари йўналтирилиш керак бўлади. Сайёҳлар талабини фақат сифатли ва эҳтиёжга жавоб берадиган хизмат кўрсатиш билан қондириш мумкин. Шунинг учун инновацион жараёнлар асосан туристик хизматнинг сифатини ошириш ва истеъмол қийматини қайта тиклашга йўналтирилмоқда. Ушбу жараёнлар бошқарувининг мақсади эса, туризм инфраструктурасининг бир текис фаолият кўрсатиши ва ривожланишини заҳиравий имкониятларда фойдаланишга йўналтиришдир. Ҳозирги кунда маҳаллий ҳукумат органлари инновацион жараёнларнинг туризм соҳасига татбиқ қилинишининг тизимли бошқарувини таъминлай олмаптилар. Бошқарув асосан корхоналар умумий фонди жалб қилишнинг миқдори ва сифатини назорат қилишда, темир йўл ва автобус транспорти хизматини жорий қилишда кўзга ташланади. Сайёҳлик хизматлари соҳасининг кенг очиқ ижтимоий иқтисодий яхлит тизилма эканлигини назарга тутадиган умумий тизимли бошқарувнинг таъминланмаганлиги туризм бозори мақсад ва вазифалари номутаносиблигини, рақобатбардошлик даражасининг пасайишига сабаб бўлади. Хўжалик субъектлари ва туристик хизмат истеъмолчилари мақсад ва муносабатларини мувофиқлаштириш асосида инновацион жараёнлар фаолиятининг самарасини таъминлаш учун иқтисодий ўсишнинг янги марказлари туристик кластерлар яратилиши талаб қилинади. Бу, ўз навбатида, миқдорий ўзгаришлардан янги сифат ўзгаришларига ўтишга имкон яратиши билан бир қаторда, келажакда рақобатбардошликни таъминлаш ва худудда туристик корхоналарнинг узок муддатга мўлжалланган тараққиёт стратегиясини белгилашга замин тайёрланди. Равшанки, ҳар қандай мураккаб таркибли худудий тузилма, шунингдек, туристик кластер турли шаклдаги хўжалик субъектлари фаолиятини давлат ва маҳаллий ҳукумат органлари томонидан мувофиқлаштириб борилишига эҳтиёж сезади. Туристик кластерда инновацион жараёнлар татбиғи самарасини ошириш мақсадида бошқарувнинг иқтисодий ташкилий механизми таклиф қилинади. Бу механизм ҳаракати бошқарув тизими мақсад вазифаларининг фаолият усуллари, воситалари ва бошқарув элементлари бўлган бошқа унсурлар билан мос келишини назарга тутаяди.

Инновацион жараёнлари бошқаруви иқтисодий ташкилий механизмининг муҳим вазифаларидан бири туристик кластер иштирокчиларининг ўзаро муносабатга киришуви, ҳамкорлик алоқаларини йўлга қўйишнинг янги шакл, воситаларини яратишдир. Соҳада ҳамкорлик узлуксиз, самара сари интилувчан,

яратувчанлик хусусиятини олиши учун туристик кластер доирасида юзага келаётган инновацион жараёнларнинг хусусиятларини инобатга олиш лозим бўлади. Бу муҳитда динамик ёндашув методологик йўналишни танлаш учун асос бўлса, мақсад сари интилиш эса, бошқарувнинг режалаштиришдан то назоратгача бўлган тўлиқ жараёнини қамраб олади. Охир оқибатда шакллантирилган стратегиянинг амалга татбиқ этилиши, натижага эришилиши таъминланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Маматқулов Х.М., Тухлиев И.С., Бектемиров А.Б., Халқаро туризм. Дарслик. Тошкент – СамИСИ. 2008. 324 б.
2. Тухлиев И.С., Қудратов Ғ.Х., Пардаев М.Қ. Туризмни режалаштириш. Дарслик. – Тошкент:“Iqtisod-Moliya” нашриёти.2010. 238 б.
3. «ТУРИЗМ ТЎҒРИСИДА» ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ҚОНУНИ
4. “Ўзбекистон Республикасида туризмни жадал ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. 2019 йил 5 январь, ПФ-5611-сон .
5. Амонбоев М., Халилов С. Туризм индустрияси ривожланишининг асосий йўналишлари ва истикболлари. “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” электрон журналининг 3-сони. Тошкент 2019.